
Kronika naukowa IBL.

Biuletyn Polonistyczny 6/17, 10-15

1963

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

- Irena Dąbrowska-Jackłowa: Problemy postaci literackich w twórczości K.Brandysa. Promotor: prof. S.Żółkiewski.
- Janina Kamionkova: Rola noworoczników i wydawnictw zbiorowych w życiu literackim pierwszej połowy XIX w. w Polsce. Promotor: prof. M.Janion.
- Marta Fik: Recepcja Słowackiego w teatrach Polski Ludowej. Promotor: prof. S.Żółkiewski.

K r o n i k a n a u k o w a I n s t y t u t u B a d a ń
L i t e r a c k i c h

Streszczenia referatów wygłoszonych w IBL

Helena Zaworska: Problematyka cywilizacji i techniki w teorii i praktyce futurystów. (31.I.1963 r.).

1. Futuryzm wywodził się z określonej interpretacji rzeczywistości pozaartystycznej. Przyczyny fetyszystycznego kultu techniki, szczególnie zrozumiałe w krajach narodzin futuryzmu: we Włoszech, w Rosji, w Polsce.
2. Futurystyczna koncepcja "mocnego człowieka". Proponowany przez futuryzm nowy typ humanizmu, charakterystyczne połączenie różnych i dość sprzecznych tendencji: kultu techniki - i kultu pierwotnego instynktu.
3. Dwa programy wczesnego futuryzmu polskiego: prymitywistyczno-antycywilizacyjny oraz konstruktywno-cywilizacyjny. Sfera negacji futurystycznej: bunt przeciwko tradycji, sfera programu pozytywnego: program twórczego włączenia człowieka i jego sztuki w budowę nowoczesnego życia. Związki ze Stanisławem Brzozowskim.
4. Futurystyczny ideał człowieka nowoczesnego: cywilizowany i pierwotny. Analiza tej problematyki na przykładzie twórczości Tytusa Czyżewskiego.
5. Pierwszy etap żywiołowego buntu futurystów to odrzucenie obowiązującej ortografii, interpunkcji, składni. Pragnienie wyrażenia w sztuce praw rządzących nowoczesną cywilizacją w

sposób maksymalnie bezpośredni. Metoda symultaneistyczna jako sposób bezpośredniego notowania wielu równoczesnych wrażeń, jakie odbiera człowiek żyjący w dwudziestowiecznej cywilizacji. Wersja francuska symultaneizmu (Apollinaire) oraz mniej lub bardziej udane wersje polskie.

6. Związki wczesnych propozycji estetycznych futuryzmu z impresjonizmem i naturalizmem.
7. Odkrycie przez futurystów nowej artystycznej wrażliwości na nowe sfery rzeczywistości, na świat nowoczesnej cywilizacji. Związki między nowoczesną techniką a sztuką zaczęto pojmować jako związki podobnych konstrukcji, podobnych metod organizowania materiału. Futurystyczne pojęcie dynamizmu i kompozycji.

Aniela L e m p i o k a: Przygoda ideologiczna Stanisława Wyspiańskiego (17.I.1953 r.).

1. W dziełach swoich Wyspiański dał wczesny w literaturze wyraz temu samemu dramatowi myśli, któremu w jego późniejszym i gdzie indziej zrodzonym kształcie kazał rozegrać się na kartach "Czarodziejskiej góry" Tomasz Mann.
2. We wczesnych utworach Wyspiańskiego najbardziej autentyczne i trwałe jest zainteresowanie zjawiskiem losu. Los jako wykładnik przeznaczenia, moralnych praw świata i wyroków Boga to idee wyrażone sugestywnie w "Klątwie" i w niedokończonych w tym czasie "Sędziach". Od rapsodu "Kazimierz Wielki" pojawia się nowa idea metafizyczna - palingeneza. Ale jednocześnie pozyskał Wyspiańskiego dla siebie nietzscheanizm.
3. Wizja świata bliska nietzscheanizmowi właściwa jest już wczesnym utworom Wyspiańskiego. Z czasem ta spontaniczna orientacja "ku ziemi" przeobraża się w świadomy światopogląd. Znamienne, że ledwie Wyspiański wstąpił w obszary myśli nietzscheańskiej, zapragnął filozofię tę przymierzyć do spraw narodowych. Działała tu specyfika sytuacji Polski oraz własne dyspozycje pisarza, marzącego dla siebie już w "Danielu" o roli następcy poezji wieszce.
4. Z orientacją nietzscheańską krzyżuje się inny jeszcze dziewniętnastowieczny kierunek, do którego akces zgłasza Wyspiański - realizm w poznaniu i ocenie historii. Do realizmu w

historii zwracał się Wyspiański nie z naturalnych inklinacji umysłowych - chciał w nim i w filozofii bytu znaleźć skuteczną ideologię politycznej restytucji Polski.

5. Wyspiański nie może zgodzić się z wnioskami, jakie z "Wesela" wyciągnęła konserwa - rezygnacja z idei walki narodowej - ani również z wnioskami demokratów, wiążących narodowe nadzieje z programem rewindykacji społecznych. Nadzieje te uważał za utopijne.
6. W "Wyzwoleniu" wystąpił z własną narodową nauką, ambitną w wyborze obszaru myśli, odważną, lecz niecierpliwą w spekulacjach logicznych, obracającą się w anachronicznych pojęciach historii. Operacja przewartościowania wartości wyznaczyła ciąg konsekwencji: nie ma dla narodu innego kryterium wartości niż jego życie i moc, poezja, która rozpina nad ziemią niebo wzniosłości, głosi fałsz i prowadzi naród na zatracenie. W postulatach szczegółowych nauka "Wyzwolenia" zbieżna była z programem ówczesnej Narodowej Demokracji, w ideach generalnych stała się rewelatorką nowych mitów - Narodu, Woli, Mocy. Tak na wstępie dwudziestego wieku dopracował się Wyspiański zarysów ideologii, która swój pełny kształt otrzymała znacznie później, gdzie indziej, złowrogo odciskając się na ludzkich dziejach.
7. Przedmiotem następujących po "Wyzwoleniu" dramatów stał się filozoficzny fundament nauki Konrada. Wyspiański sprawdzał w nich swoją wizję bytu i wynikającą z niej "prawdę żywota", głoszącą, że jeśli wybiera się życie przeciw śmierci, wybiera się razem z nim - jako jego warunek i atrybut - zbrodnię, gwałt, zło. Od "Bolesława Śmiałego" zmagał się Wyspiański z tą niełatwą do akceptacji racją życia.
8. W końcu, szukając sposobu przezwyciężenia kryzysu, wraca do idei wcześniejszych swoich utworów, t. raz dopiero kończy i wydaje "Sędziów". Nową syntezę myśli filozoficznej i narodowej przynosi "Zygmunt August". Niedawny konflikt życia i wartości moralnych zastąpiony tu został przez konflikt dobra i zła. W kilka lat po odrzuceniu moralizmu romantyków Wyspiański sam został moralistą. Nie był to jednak powrót do romantyzmu politycznego: ideałem politycznym realizowanym godziwymi środkami stała się racja stanu, nie szczęście ludzi.

Ostatnia sztuka Wyspiańskiego nie przyniosła w rozwoju jego myśli ważkiej stabilizacji światopoglądu. Na tym przystanku o wielu cechach tymczasowych zastała go przedwczesna śmierć.

Alina B r o d z k a: Pojęcie realizmu w powieści XIX i XX w. (21.III.1963 r.).

Omawiając aktualne dyskusje nad zakresem i stosowalnością pojęcia realizm w badaniach literackich autorka scharakteryzowała poglądy w tej kwestii E.R.Curtiusa, E.Auerbacha, W.Winogradowa, R.Brinkmanna, A.Hausera, L.Goldmanna i E.Fischera oraz propozycje H.Markiewicza, S.Żółkiewskiego i K.Wyki. Zdaniem autorki, tendencją dominującą wśród propozycji jest dążenie do rozgraniczenia pojęcia realizmu jako uniwersalnej kategorii artystycznej od konkretno historycznych koncepcji realizmu w poszczególnych epokach. Solidaryzując się z tym dążeniem, autorka podkreśla jednocześnie trwającą trudność uchwycenia granicy historycznej zmienności realizmu.

W części drugiej autorka omawia propozycje dotyczące budowy pojęcia "realizm nowoczesny". Wskazówkę pomocną dostrzega we właściwościach kształtowania się poetyk realistycznych. Przypomina synkretyczny charakter konwencji realistycznych we wszystkich epokach rozwoju kultury europejskiej.

W ramach koncepcji realizmu XIX w. omawia różnice między poetyką stendhalowską a poetyką balzakowską i scottowską. Porównuje empiryczną poetykę Zoli z teorią iluzji powieściowej sformułowaną przez H.Jamesa.

Sygnalizując, że rozwój prozy realistycznej od końca XIX w. zmierzać będzie w kierunku subiektywizacji form narracyjnych, podkreśla, że tendencja ta stanowiła jedną z możliwości realistycznej poetyki, o czym świadczy wybór stendahlowski. Nie była to jednak tendencja dominująca w poetyce realistycznej XIX w., dla której formułą klasyczną stało się dzieło Flauberta.

Przechodząc do charakterystyki różnorodnych prób rewizji XIX-wiecznego pojęcia realizmu w literaturze powieściowej, pierwsze ich przejawy dostrzega autorka w kontroli perspektywy narracji. Teoria "punktu widzenia" zrywając z ujednoliconą perspektywą wszechwiedzy autorskiej, relatywizując charakter

i zakres wiedzy o rzeczywistości przedmiotowej i psychicznej stała się, zdaniem autorki, formułą wstępną pytań o granice poznania. Klęska pozytywistycznego empiryzmu była jednym z przejawów ogólnego kryzysu świadomości wyrażającego historyczną problematykę kryzysu formacji. Zawodność tradycyjnych metod poznawczych w próbach definiowania nowej koncepcji rzeczywistości sprawiła, że na nowo uzyskały aktualność pytania metafizyczne usunięte poza obręb pozytywistycznej syntezy. Charakteryzując próby sformułowania nowych zasad konstrukcji świata powieściowego autorka przypomina, że inspirowały się one pytaniami filozofii i psychoanalizy, teorii mitów i etnologii, problemami semantyki, doświadczeniami plastyki i teorią filmu. Historia dwudziestego wieku nie stworzyła jednak przyjaznych warunków dla czystego eksperymentu, toteż żadne z wielkich dzieł literatury współczesnej nie zamknęło się w granicach wirtuozerii.

Słownik Współczesnych Pisarzy Polskich

W najbliższych tygodniach zostanie wydany przez PWN pierwszy tom "Słownika współczesnych pisarzy polskich". Prócz haseł osobowych (od A do I) obejmie on wstępy, wykazy skrótów oraz kilka podstawowych zestawień bibliograficznych. Zostały tu zebrane historie literatury, studia, szkice i ważniejsze artykuły dotyczące literatury okresu. Zarejestrowano też w układzie alfabetycznym czasopisma społeczno-literackie, antologie i roczniki. Prócz tego tom I obejmuje krótkie bio-bibliografie najważniejszych instytucji, zrzeszeń oraz grup literackich.

Dwa tomy następne oddane już do druku, będą zawierać dalszy ciąg haseł osobowych. Na tom czwarty złożą się indeksy różnego typu. Niezbędny do korzystania z bibliografii indeks nazwiskowy, którego rozmiar przewidujemy na 12 arkuszy, zostanie uzupełniony przez indeks tytułowy. O ile pierwszy z nich zarejestruje cały materiał, drugi będzie obejmował tylko utwory literackie, które posiadają własne tytuły. Tak więc nie wejdą tu wszelkiego rodzaju "Poezje zebrane", czy "Nowele wybrane". Trzecim indeksem będzie wykaz pseudonimów i kryptonimów, uporządkowany w dwu alfabetach: nazwiskowym i pseudo-lub krypto-

nimowym. Ambicją autorów jest zebranie wszystkich pseudo- i kryptonimów dla tych pisarzy, których nazwiska stanowią hasła "Słownika". Natomiast w stosunku do publicystów i recenzentów, pojawiających się przygodnie w dziale opracowań, ograniczamy się do zarejestrowania tylko tych pseudo- i kryptonimów, które występują w tekście "Słownika". Tom IV zostanie oddany do druku w grudniu tego roku. Zgodnie z planem Wydawnictwa trzeci i czwarty tom "Słownika Współczesnych pisarzy polskich" ukażą się drukiem w 1964 r.